

2010 (vecka 36-42). Mallen utformades av Folkhälsocentrum (FHC) och innehöll kategorierna datum, födelseår, kön, inte aktuellt att prata tobak, tobaksbruk och erbjudet stöd.

Av totalt 1 990 dokumenterade besök gjordes bedömningen vid 348 besök att det inte var aktuellt att prata tobak. Dessutom fanns inte uppgift om tobaksbruk vid 12 dokumenterade besök, varför dessa uteslöts. De resterande 1 630 besöken ligger till grund för denna sammanställning.

Av de besökande ungdomarna var majoriteten 1 068 stycken (66 %) tobaksfria. Resterande ungdomar 562 stycken, (34 %) uppgav någon form av tobaksbruk. Av de tobaksbrukande ungdomarna erbjöds två tredjedelar (368 stycken) ett stöd i någon form. Det var vanligast att medarbetarna valde att arbeta med motivationen/så ett frö och att ge enkla råd, bilaga 7.

Utvärdering av utbildning i tobaksavvänjning

Hösten 2009 (15 och 16 oktober) genomfördes en grundutbildning tobaksavvänjning med ungdomsfokus. Utbildningen bestod av två dagar och genomfördes i Linköping av Örebro Läns Landsting. Utbildare var Monika Schwerin och Natasha Anderberg. Totalt utbildades 23 nya tobaksavvänjare, varav åtta från UM/UH och resterande från skola/fritidsgård och föreningsliv.

Efter genomgången utbildning ombads deltagarna fylla i utvärderingsformulär. I utvärderingen framkommer att 17 av 23 deltagare ansåg att utbildningen "som helhet" var mycket bra medan övriga 6 tyckte att den var bra. Positiva synpunkter från utvärderingen var bland annat att det var givande och intressanta dagar, att kursupplägget var bra samt att föreläsarna var kunniga och inspirerande. Negativa synpunkter deltagarna lyfte fram var att utbildningen upplevdes som stressig, att det var ont om tid och att man önskade mer tid för att gå igenom metoden MI. Drygt hälften av deltagarna önskade gå en fördjupningskurs och önskade få utbildning i MI.

Utvärdering av utbildningar i MI

Våren 2010 genomfördes MI-utbildning för medarbetare vid UM/UH. Utbildningen genomfördes i två omgångar á tre dagar. Vid det första utbildningstillfället i januari/mars deltog 18 medarbetare från UM/UH och vid det andra tillfället i mars/maj deltog ytterligare 8 medarbetare från UM/UH. Utbildningen genomfördes i Linköping av utbildare Barbro Holm Ivarsson.

I slutet av respektive utbildning fick deltagarna fylla i utvärderingsformulär där de fick svara på frågor både om utbildningen i sig och om nyttan och användningen av MI som metod i det vardagliga arbetet. De allra flesta instämde helt i påståendet "Jag uppskattade utbildningen i MI". I påståendet "Utbildningen i MI är användbar för mitt arbete" instämde samtliga deltagare helt eller till stor del. I påståendet "Utbildningen i MI gör att jag känner tilltro till att jobba med ungdomars motivation till att bli tobaksfria" instämde ungefär hälften av deltagarna helt medan resterande instämde till stor del. Deltagarna fick också skatta hur de kände inför påståendet "Utbildningen i MI gör att jag känner mig kompetent att jobba med ungdomars motivation till att bli tobaksfria". De flesta instämde helt eller till stor del i påståendet medan några svarade att de instämde till liten del.

Deltagarna fick också lämna kommentarer om kursen och flera av kommentarerna handlade om att utbildningen i sig och särskilt föreläsaren varit bra. Flera nämnde också att de behöver öva sig mer på metoden. Efter kurstillfället erbjöds samtliga deltagare att få delta vid tre MI-handledningstillfällen. Av olika orsaker, exempelvis av medarbetarna vid UM/UH upplevd tidsbrist, genomfördes inte dessa aktiviteter.

Stimulansmedel till UM/UH för tobakspreventivt arbete

UM/UH har under projektets gång haft möjlighet att söka stimulansmedel för att stimulera det tobakspreventiva arbetet. Fem av nio mottagningar har äskat och fått medel och det de har använt dem till är: material ex Roll-up, markandsföring av stöd, genomföra avvänjningsträffar, litteratur till medarbetarna, motivationsverktyg.

Fokusgruppsintervjuer medarbetare UM/UH

Resultatet av fokusgruppsintervjuerna presenteras uppdelat under rubrikerna *Framgångsfaktorer*, *Hinder* samt *Framtid och utvecklingsmöjligheter*. De ämnen, eller teman, som tas upp under respektive rubrik är framlyfta av respondenterna själva som något som varit bra, något som varit mindre bra eller något som ses som ett förbättringsförslag inför framtida utveckling inom arbetsområdet. I separat rapport (bilaga 8) finns en fördjupad analys och ett antal citat som exemplifierar analysen.

Framgångsfaktorer

De områden som respondenterna tog upp som framgångsfaktorer och/eller vinster som uppkommit i eller genom TUM- projektet, har indelats i kategorier under följande teman:

- Strukturer för tobaksprevention före projektet
- UM/UH som arena för tobaksprevention
- Projektet i sin helhet
- Projektomfattning
- Medvetandegörande hos medarbetare
- Projektet har gett verktyg
- Projektaktiviteter
- Synergieffekter
- Samspel med målgruppen

Hinder

De områden som respondenterna tog upp som hinder eller saker som varit mindre bra med TUM-projektet, har indelats i kategorier under följande teman:

- Hinder före eller utanför TUM-projektet
- Motgångar i det praktiska arbetet
- Brister inom projektutformningen
- Det som inte blir av
- Osäkerhet, otålighet, stress och tidsbrist
- Implementering och förankring
- Ambivalens och svikande motivation hos målgrupp

Framtid och utvecklingsmöjligheter

De områden som respondenterna funderade kring som utvecklingsmöjligheter och hur man vill driva arbetsområdet vidare efter att TUM-projektet slutförts, har indelats i kategorier under följande teman:

- Enhetens behov och önskemål
- Ett långsiktigt arbete
- Utveckla samarbete med andra utanför UM/UH
- Breddat arbetsfält/arbetsområde

Diskussion och reflektion

TUM-projektet har byggt vidare på ett åtminstone delvis redan existerande tobakspreventivt arbetsområde inom UM/UH, och en redan befintlig idé att UM/UH är en arena där ett tobakspreventivt arbete bör bedrivas. Genom den kartläggning som projektledningen för TUM genomförde med medarbetarna vid UM/UH i samband med projektstart hösten 2009, kunde man se verksamhetens behov och därmed anpassa projektinsatserna till att stärka upp de delar som medarbetarna vid UM/UH lyfte fram som behovsområden.

Det medarbetarna särskilt uttryckte att de önskade inom arbetsområdet i kartläggningen 2009, var strukturer för tobaksprevention på sina enheter, utbildning i tobaksfrågor samt ett utökat samarbete med andra som erbjuder tobaksavvänjning. I fokusgrupperna genomförda i projektutvärderingen i november 2010, beskriver flera av respondenterna att man nu tydligare kan se och använda en process på enheten vad gäller till exempel rollfördelning i vem som kan göra vad. Detta genom att flera av medarbetarna gått MI-utbildning och/eller utbildning i tobaksavvänjning, som också var en av önskningarna vid projektstart. Flera respondenter lyfter dock upp i fokusgrupperna att de vill ha ännu mer fortbildning för vidareutveckling inom arbetsområdet. Den önskan om mer samarbete med andra som arbetar tobakspreventivt utanför den egna enheten som fanns vid projektstart finns fortfarande med som ett utvecklingsområde inför framtiden hos flera av respondenterna i fokusgrupperna.

UM/UH är en arbetsplats där medarbetarna själva säger sig ha uppdraget att arbeta med helheten i målgruppens hälsa. Grundidén med ett helhetstänkande i hälsa hos individer i 13-25 årsåldern kan uppfattas som ett väldigt brett uppdrag som därmed innebär att det är svårt eller till och med omöjligt, och kanske inte heller meningen, för samtliga medarbetare att specialisera sig på särskilda områden såsom tobak.

I fokusgrupperna beskriver medarbetarna att de upplever att de fått nya verktyg och ett nytt förhållningssätt genom framförallt utbildningsmomenten i projektet. Att komma ihåg, och att våga, fråga ungdomarna och att nöja sig med att så ett frö är tillräckligt bra och vetskapen om att det på enheten finns de som har en utbildning i MI eller i tobaksavvänjning gör att man känner sig trygg med att ställa frågor om tobaksbruk. Medarbetarna lyfter också fram att ett mervärde i projektet har varit att utbildningen i MI kan användas i stort i arbetssättet vid UM/UH, vilket har gett en större trygghet i arbetet i den egna yrkesrollen.

Syftet för projektet var att initiera, genomföra och följa upp tobakspreventiva insatser vid UM/UH i Östergötland med målet att UM/UH skulle börja arbeta tobakspreventivt för att på sikt öka andelen tobaksfria ungdomar i länet. Genom de olika projektinsatserna har man just initierat, genomfört och följt upp insatserna inom tobaksprevention på arenan. Tack vare att projektet har "legat i linje" med en redan pågående process inom UM/UH att arbeta tobakspreventivt, har projektet haft förutsättningar för att lyckas få genomslag. Att starta och driva ett projekt inom ett delvis redan existerande arbetsområde gör att den primära målgruppen, det vill säga medarbetarna vid UM/UH, kanske lättare har sett projektet för vad det är, nämligen delar man kan plocka upp och använda sig av. TUM-projektet har också

gått hand i hand med medarbetarnas önskan att inom arenan vidareutveckla arbetet med livsstil och riskbeteende hos ungdomar och unga vuxna.

TUM-projektet hade ett antal delmål, nämligen:

- Att ungdomar tillfrågas om tobaksvanor vid sitt besök på UM/UH
- Att tobaksbrukare motiveras att sluta och erbjuds stöd hos tobaksavvänjare
- Att tobaksvanor, erbjuden tobaksavvänjning och dess resultat dokumenteras
- Att öka antalet tobaksavvänjare på arenan UM/UH
- Att öka medarbetarnas tobakskunskap
- Att öka användningen av material för tobaksprevention gentemot ungdomar och medarbetare
- Att kartlägga medarbetare och ungdomars upplevelser av att arbeta tobakspreventivt respektive att ta emot tobaksavvänjningsstöd

Det respondenterna i fokusgrupperna särskilt lyfter fram som en *behållning* av projektet, i återkoppling till delmålen, är att även andra yrkesgrupper än barnmorskorna idag mer än tidigare upplever att de har fått nya verktyg att kunna fråga om tobaksbruk. Denna upplevelse menar respondenterna gör att fler frågar idag än tidigare eftersom man har en annan trygghet i att man har något att erbjuda. Flera respondenter tar också upp att det är lättare idag att lyfta fram det positiva med att inte använda tobak istället för det negativa med att använda tobak och att det finns en större tillit nu än tidigare hos medarbetarna att det är gott nog att så ett frö hos individen och nöja sig med det. Det respondenterna i fokusgrupperna lyfter fram som *begränsande* omständigheter, i återkoppling till delmålen, är att tobak bara är en väldigt liten del av arbetsinsatserna på arenan och något som kan vara svårt att ta upp i olika typer av möten med ungdomar. Vidare berättar många respondenter att det är svårt att arbeta tobakspreventivt med målgruppen dels eftersom många just lärt sig röka/snusa och dels eftersom ambivalensen är stor och motivation är färskvara hos dem som vill sluta. Respondenterna lyfter också upp att det är svårt med uppföljning och återkoppling. Tanken var från början att intervjuer med ungdomarna efter genomgången tobaksavvänjning skulle genomföras för att fånga ungdomarnas upplevelser av att genomgå ett tobakslutarstöd. På grund av ungdomarnas ålder och av etiska skäl genomförs dock inte denna insats. Det har även funnits möjlighet att lämna ut ett utvärderingsformulär till ungdomar som genomgått ett tobakslutarstöd. Men då tobakslutarstödet ej pågått någon längre tid har inga uppföljningsenkäter hunnit lämnas ut. Respondenterna önskar att få mer feedback från ungdomarna på sina arbetsinsatser, på vad som ansåg var bra och vad som var mindre bra och om den eventuella tobaksfriheten håller i sig och vad som möjliggör detta.

Framtida utmaningar består bland annat av att:

- Skapa struktur för tobakspreventivt arbetet på enheten
- Skapa möjligheter till samarbete med andra aktörer som erbjuder tobaksavvänjning
- Vidarutveckla möjligheten till dokumentationen av levnadsvanor och uppföljningen av tobaksavvänjningsarbetet så att resultat över tid kan följas.
- Undersöka ungdomars upplevelse av att få ett tobakslutarstöd på UM/UH

Konklusion

- Projektet har bidragit till en ökad medvetenhet i att komma ihåg att ställa frågan om tobaksbruk, och att ta diskussionen utifrån perspektivet att lyfta fram det positiva med att inte använda tobak istället för att tala om det negativa med att använda tobak. MI-utbildningen har gett verktyg i att se varje individ där hon/han är just nu och att kunna, och våga, vila i att det räcker att så ett frö – det behöver inte bli mer än så just nu.
- En svårighet som medarbetarna upplever är att tobaksprevention endast tillåts vara en väldigt liten del av verksamheten på UM/UH överlag. Ett hinder som upplevs av medarbetarna är att det är svårt att arbeta tobakspreventivt med målgruppen dels eftersom många just lärt sig röka/snusa och dels eftersom ambivalensen är stor och motivation är färskvara hos dem som vill sluta.
- Medarbetarna lyfter fram att man inte ska ta förgivet att det tobakspreventiva arbetet rullar på av sig självt, utan att det kan behövas planerade och riktade insatser för ett gott tobakspreventivt arbete fortsättningsvis.

Referenser

Folkhälsovetenskapligt centrum. (2009a). Data från nationella befolkningsenkäten Hälsa på Lika Villkor 2009, lokalt urval Östergötland. Landstinget i Östergötland: Linköping.

Folkhälsovetenskapligt centrum. (2009b). Data från nationella befolkningsenkäten Hälsa på Lika Villkor 2009, nationellt urval Sverige. Landstinget i Östergötland: Linköping.

Landstinget i Östergötland. (2010). *Om skolbarns hälsa i Östergötland – från en nationell kartläggning*. Rapport 2010:2. Linköping: Folkhälsovetenskapligt centrum i Östergötland.

Policyprogram för Sveriges Ungdomsmottagningar. Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar (FSUM). 2003.

Socialstyrelsen. (2009). *Folkhälsorapport 2009*. Västerås: Edita Västra Aros.

Bilageförteckning

1. Disposition över erhållna och förbrukade medel 2009-2010
2. Mall för dokumentation av tobaksbruk och erbjudet stöd
3. Utvärderingsformulär till ungdomar som har genomgått ett tobakslutarstöd
4. Motiverings- och marknadsföringsmaterial (vykort)
5. Motiverings- och marknadsföringsmaterial (affisch)
6. Kartläggning av tobakspreventivt arbete 2009 och 2010
7. Erbjudet stöd till tobaksbrukande ungdomar
8. Utvärderingsrapport av projekt TUM (fokusgruppintervjuer)

Om du önskar ta del av bilagorna, kontakta Folkhälsocentrum, www.lio.se/fhc

Folkhälsocentrum

**Landstinget i Östergötland
S:t Larsgatan 49 B
581 91 Linköping**

Telefon: 010 103 14 34

E-post: fhc@lio.se

www.lio.se/fhc